

Милета Аћимовић Ивков

СУДБИНА У ИСТОРИЈИ

Мирко Демић, *Молски акорди*,
Агора, Зрењанин, 2008

Читаоцу ове приповедне књиге Мирка Демића – писца који је у њој нашао свој аутентични стваралачки глас, неће промаћи околност њене чврсте (прстенасте) композиционе уређености. Као што ће, у истом оквирном увиду, он бити у прилици да уочи и поједине издвојене поетичке сигнале које је њен творац самосвесно уписао на њеном почетку и у завршним приповедним страницама.

На почетку, у поднаслову, Мирко Демић је свој *приповедни венац* одредио синтагмом „*Concerto grosso*”. Тим именовањем преузетим из света музике јасно је, на подлози барокног њеног периода, истакнута издвојеност појединачног гласа спрам подразумеваног пратећег мноштва. Док је у завршници, у повлашћеном одељку названом „Каденца”, он већ сасвим јасно казао да је „политика централна нит која спаја ове приче”. Односно, да су јунаци ових једанаест наративних секвенци „протагонисти политике, њени робови, сапутници, а понајчешће жртве”.

Тиме је аутор указао и на чињеницу свог сасвим јасног интелектуално-стваралачког ангажмана у коме ваља да се очитује условљеност појединачне егзистенције историјом, али и сталне обречености те егзистенције индивидуалном настојању да се њено разорно дејство избегне. Или, ако то већ у конкретним околностима није могуће, да се вољним гестом појединачног отпора и страсти искаже мера личног непоткупљивог присуства и делања у историји и свету. Јер, тамо где се казује о човеку појединцу у раљама историје – тамо је већ настањена прича. Књижевност, ако је ваљана и вредна, увек говори о човеку.

Јунаци ових прича Мирка Демића су, дакле, поједици; солисти. Изопштеници, несклони да се прилагоде и покоре захтевима средине и смерањима националне заједнице у којој су поникли. Ти неснађени јунаци су, најпре, у неспоразуму са матицом из које су изгнани или коју су својевољно напустили, а којој се у меланхоличном пристајању на извештан начин трајно, саприпаднички, враћају. Због тога је *граница*, важан топос, повлашћена фигура овог приповедања. У њеном се симболичком средишту његова интенција значењски стабилизује и сисаоно уцеловљује. Из тог разлога су судбине већине јунака обележене заграничним искушеничким трајањем. А такви су: Сава Мркаљ, Јаков Игњатовић, Ђорђе Марковић Кодер, Петар Кочић, Душан Срезејевић, Адам Прибићевић и други. Сви они којима је судбина одредила живот под стигмом изопштеника, издајника, а који су увек неспокојно, чежњиво и жудно погледали на своју националну и државну матицу. Јер, „Без отаџбине се може живјети само ако се за њом сваког трена умире”. Како у давнијој, тако и у сасвим блиској ратној прошлости. Управо приче из тог доба отварају и затварају књигу. И оне су, може бити, и књижевно-уметнички најоствареније.

Изграђене та тај начин што је у њихово садржинско средиште постављен мотив скрнављења реликвије и породичне успомене, а тиме и оног вредног у животу, ове две приче свој су уметнички врхунац достигле у наративној економији; сажетој, сугестивној приказивачкој сликовитости која самоуверено упућује на уверљиву сличност са догађајима из непосредног живота. Тако да су, спрема тога, оне приче које су реализоване са знатним упливом приповедног манипулисања статусом приповедача, као и различитим поетско-есејистичким партијама, показале своје, очигледно, артифицијелно порекло. А таква је, на пример, прича „*Nomen nescio*”. Но, и у једнима и у другим приповедним текстовима свепожимајућа страст према „политици”, утицала је на амбивалентну, али трајну, обреченост јунака трагичним исходима. Њихове су судбине, чак и када су дате са знатним ефектима гротескног обликовања – а управо је такав случај у хваљеним рубним приповеткама – реализоване на подлози трагичне историје колектива, која се никако не може пренебрегнути нити личним настојањем превазићи.

Све се у свету ових прича, биле оне реализоване очигледним (типично постмодерним) манипулативним варирањем ауторске позиције, удвајањем и укрштањем наративних перспектива, гласова или различитих докумената, писама, или као параболо са горком хуморном интонацијом; све се у њима своди на базично супротстављање између центра и рубних простора; матице и емиграције, државног и политичког средишта и границе на којој ништа није трајно ни поуздано. Због тога су сисаони акорди овог приповедног *концерта* мол-

ски затамњени, а судбине његових актера неизвесне трагичне па, у коначном, и несазнате. Управо то је, са свом упечатљивошћу приче/примера који се толико пута поновио у животу и историји, видно у причи „Загранични разговори”. У којој и песник и дипломата Кодер и Омер-паша Латас, поред свег знања и силе, остају трајно несмирени, и у очима свога рода (н)и хероји (н)и издајници, већ пометени и устрашени судбински злехудници и губитници којима *свешт* није дом. И у коме је, поврх свега, најтеже „служити оне који су и сами служили”.

Због тога ово ангажовано приповедно осветљавање њихових судбина, чињено „иза велике барикаде времена”, и не може да се смисаоно конституише другачије доли као парадигматично фикционално сведочанство о несталности и малој вредности живота и геста појединца наспрам хаотичних и најчешће бруталних токова времена и историје. Али се, баш због таквог устројства света или, управо против њега, ваља ангажовати „разговором”, причом; делом које је, како се каже у поенти (а скоро свака прича у овој књизи наврхуњена је, не увек функционалном, тезом/поентом), једино „важно”.

А све то, следствено, указује на чињеницу да су они Демићеви приповедни текстови, укључени у ову целовиту књигу, у које су уграђени неки сасвим субјективни моменти или чињенице из блиске, њему непосредно знане историје, какве су епизоде из рата у Хрватској, обликовани са највише уплива стваралачког дара и личног, пажљиво суспрезаног емотивног жара.

На њиховој постојаној ватри грејући своја очекивања, читалац ове, у најпретежнијем делу, у хвале вредној мери, успеле књиге, (а којој је завршна белешка више баласт него оправдање), може да установи како је целокупно Демићево приповедање, о томе постојано сведочи завршна прича, усмерено ка извесности и вредности новог живота и, у њему, новог хуманог прираштаја смисла. Због тога одувек и настају приче.